

*Умарбекова А.А.***ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРДА БИЛИМ БЕРҮҮНҮН САПАТЫН ЖОГОРУЛАТУУ***Умарбекова А.А.***ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ***A.A. Umarbekova***IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION**

УДК: 37:370.182

Азыркы учурда жогорку окуу жайларда билим берүүнүн сапаты проблемасы актуалдуу болуп жатат. Сапатты камсыздоодо кандай факторлор таасир берет, сапатты кайсы өлчөмдөр менен аныктоого болот, сапат окуу жайдын материалдык-техникалык базасы менен аныкталабы, же натыйжалар мененби, сапаттын ички жана сырткы баалоосу эмне үчүн зарыл? деген суроолор билим берүүчү мекемелердин жетекчилерин, ошону менен катар түздөн түз билим берүүчү кызматтардын керектөөчүлөрүн тынчсыздандырат. «Билим берүүнүн сапаты» аныктамасында төрт негизги факторго өзгөчө көңүл бурулат: билим берүүнүн мазмунунун сапаты; окутуунун сапаты; маалыматтык – коммуникациялык билим берүү технологияларынын сапаты; билим берүүнүн жыйынтыктарынын сапаты. Макалада билим берүүнүн сапаты деген эмне, ички жана тышкы стейкхолдерлер сапат дегенди кандай түшүнөт, сапатты жогорулатууга кандай факторлор таасир берет, сапат маданияты кандай маселелерге негизделген жана сапатты жогорулатуунун стратегиясын түзүү каралган.

Негизги сөздөр: билим, билимдин сапаты, билим берүү, таасир, факторлор, сапат маданияты.

В настоящее время в высших учебных заведениях проблема качества образования стала актуальной. Какие факторы влияют на обеспечение качества, какими критериями можно измерять качество, определяется качество материально-техническими ресурсами или результатами, для чего нужен внешняя и внутренняя оценка? Эти вопросы волнуют, как руководителей образовательных организаций, так и непосредственно потребителей образовательных услуг. При определении понятия «качество образования» выделяют четыре основных фактора: качество содержания образования; качество преподавания; качество информационно-коммуникационных образовательных технологий и качество результатов образования. В статье рассматриваются вопросы, что такое качество образования, какие факторы влияют на повышение качества, качество культуры основывается на какие вопросы и формирование стратегии повышения качества.

Ключевые слова: знание, качество образования, образование, влияние, факторы, культура качества.

Currently, the problem of the quality of education has become urgent in higher education institutions. What factors affect the quality assurance, which dimensions can determine the quality, determined by the quality of material and technical resources or results, why do we need external and internal evaluation? all these issues concern external and internal stakeholders. In determining the concept of "quality of education" there are four main factors: the quality of the content of education; quality of teaching; quality of information and communication educational technologies and quality of education results. The article discusses the issues of what is the quality of education, what factors affect the quality improvement, the quality of culture is based on what issues and the formation of a quality improvement strategy.

Key words: knowledge, education quality, education, influence, factors, quality culture.

Кыргыз Республикасында жогорку билим берүүнүн сапатын камсыздоо маселеси өзгөчө көйгөйлүү маселелердин бири. Билим берүүнүн сапатын жогорулатуу дүйнөлүк билим берүү мейкиндигинде, анын ичинде Кыргызстандын билим берүү мейкиндигинде да актуалдуу. Сапатты камсыздоодо кандай факторлор таасир берет, сапатты кайсы өлчөмдөр менен аныктоого болот, сапат окуу жайдын материалдык-техникалык базасы менен аныкталабы же окутуунун натыйжалары мененби, мониторинг жүргүзүү аркылуу, баалоо менен, сапаттын ички жана сырткы баалоосу эмне үчүн зарыл? деген суроолор окуу жайдын жетекчилигинен тартып, окутуучуларды, студенттерди, иш берүүчүлөрдү, ата-энелерди тынчсыздандырат.

Жылдан-жылга эмгек рыногунда иш берүүчүлөрдүн талаптары күч алууда, алар бүтүрүүчүнү кызматка алууда анын өздүк жана кесиптик компетентүүлүгүн алдынкы орунга коюшууда.

Экинчиден, жогорку окуу жайлардын ортосундагы атаандаштыкка студенттик жана академиялык мобилдүүлүктү күчөтүү аркылуу, эл аралык кызматташтыкты жандандыруу аркылуу жетишүүгө болот.

Ал эми эл аралык кызматташуу билим берүү сапатына өтө катуу талаптарды коёт.

Учүнчүдөн, Кыргызстандын жогорку окуу жайларынын эл аралык кадыр баркка жетүүсү окуу процессин уюштуруу, сапатты жана жыйынтыктарды баалоонун ыкмаларына ири өзгөртүүлөрдү киргизүүнү талап кылат.

Билим берүүнүн сапаты деген эмне? Окумуштуу Л.П. Мирошниченко «Проблемы гарантии качество образования и мировой опыт их решения» деп аталган эмгегинде билим берүүнүн сапатына төмөндөгүдөй аныктама берген. «Билим берүүнүн сапаты – коом тарабынан өз атуулдарын окутуу максатын жана анын жыйынтыгын сунуштаган, стандарттарга жана нормаларга туура келген билим берүүчү кызматтардын негизинде, коомдун социалдык-экономикалык өнүгүүсүн камсыз кылган социалдык категория» [2].

Билимдин сапаты тууралуу маселеледе билим алуу процессиндеги стейкхолдерлердин билим сапатын камсыздоого кызыкдар экендиги баарыбызга айкын. Стейкхолдерлер (англ. “Stakeholders”) деп мекеме таасир эткен, андан көз каранды болгон жана ошол эле учурда таасири мекемеге тийген топтор, мекемелер, жеке адамдар эсептелинет. Билим берүүнүн ички стейкхолдерлери деп жогорку окуу жайдын студенттерин, мугалимдерин, администрациясын, жардам берүүчү персоналдын караса болот. Сырткы стейкхолдерлерге иш берүүчүлөр, ата-энелер, бүтүрүүчүлөр, мамлекет, жалпы коом кирет.

«Билим берүүнүн сапаты» жөнүндө ички жана тышкы стейкхолдерлердин көз караштары өз кызыкчылыктары менен айрымаланышат. Мисалы ата-энелер «билим берүү сапаты» алардын балдарынын келечекте бир кесиптин татыктуу ээси болуу менен өзүн жана үй-бүлөсүн багууга негиз берген окуунун жыйынтыгын эсептесе, иш берүүчүлөр азыркы учурдун талабына жооп берген компетенттүү, ишбилги окуу жайдын бүтүрүүчүсүн белгилейт; ЖОЖдун бүтүрүүчүсү болсо “билим сапаты” деп негизги билимдерге жана кесиптик ыкмаларга ээ болуу менен атаандаштыкка жөндөмдүү болгон өзүнүн бийик деңгээлин эсептейт. Ошол эле учурда билимдин сапатын камсыз кылган окуу чөйрөсүн белгилешет. Ал эми окутуучу «билимдин сапаты» анын педагогикалык деңгээлин толугу менен ишке ашырууга түзүлгөн шарттар менен катар ишбилгилегине жараша айлык маянасынын жогору болушун белгилешет. Окуу жайлардын жетекчилери “сапат” дегенде даражалуу мугалимдердин санын, ылайыктуу инфраструктуранын бар болушун, ЖОЖдун көп тармактуу эл аралык байланыштарын, студенттердин санынын

көптүгүн, албетте, эмгек рыногунун окуу жайдын бүтүрүүчүлөрүнө болгон зарылчылыгын түшүнүшөт.

Бүгүнкү күндө билим берүү тутумунда сапат ички жана сырткы стейкхолдерлердин талабын жана керектөөлөрүн камсыз кылган окуу процессин уюштуруудагы жаңыча мамилелер менен иш аракеттерди талап кылууда. Белгилей кетүүчү нерсе өзгөрүлүп жаткан социалдык, экономикалык жашоо-турмуш жана өлкөнүн дүйнөлүк экономиканын өнүгүүсүнө аралашуусу улам барган жогорку окуу жайынын иш аракеттеринде сапатка өзгөчө көңүл бурууну талап кылып жаткандыгында.

Демек, билим берүүнүн сапаты – билим берүүнүн ар түрдүү субъектеринин (студенттердин, педагогдордун, ата-энелердин, иш берүүчүлөрдүн, жалпы эле коомдун) иш аракеттеринин натыйжаларына, күтүүлөрүнө же алар тарабынан коюлган билим берүүдөгү максаттар менен милдеттерге ылайык келүүсүнүн даражасы деп түшүнүүгө болот. Билим берүүнүн сапаты анын билим берүү стандарттарына жана керектөөчүлөрдүн суроо талаптарына ылайык келүүчүлүгүн көрсөтөт.

«Билим берүүнүн сапаты» аныктамасында төрт негизги факторго өзгөчө көңүл бурулат: билим берүүнүн мазмунунун сапаты; окутуунун сапаты; маалыматтык- коммуникациялык билим берүү технологияларынын сапаты; билим берүүнүн жыйынтыктарынын сапаты [1].

Э.Мамбетакунов «Билим берүүнү өнүктүрүүгө комплекстүү мамиле керек» деп аталган макаласында билим берүүнүн сапатын жогорулатууга таасир этүүчү көптөгөн факторлорду атаган. Алар:

- жаштардын билим алууга болгон кызыгуусу, ынтызарлыгы, алардын жогорку деңгээлдеги даярдыгы жана жөндөмү;
- мугалимдердин теориялык жана технологиялык жактан даярдыгынын сапаттуулугу;
- окуу программалардын, окуу китептеринин, окуу-методикалык көрсөтмөлөрдүн жогорку деңгээлде сапаттуу даярдалышы, окуучулар үчүн кошумча маалымат берүүчү булактардын болушу;
- окуу иштерин уюштурууга керек болуучу материалдык - техникалык базанын, жаңы информациялык-технологиялык каражаттардын жетиштүүлүгү;
- педагогикалык коллективдин, окуучулар жамаатынын ортосундагы ыңгайлуу психологиялык климаттын түзүлүшү;
- окуучулардын окуу иштериндеги жетишкендиктерин объективдүү текшерүү жана баалоо;
- билим берүү системасын нормалдуу финансылоо, мугалимдердин материалдык жана моралдык, кесиптик муктаждыктарын калыптандыруу;

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА № 5, 2019

- билим берүүнү жөнгө салып туруучу нормативдик актылардын өз убагында сапаттуу даярдалышы жана алардын аткарылышын уюштуруу, көзөмөлдөөчү органдардын ак ниет иштеши, паракорлукка жана пайдакечтикке жол бербөө ж.б. [3]. Жогорудагы аталган факторлорго жана “Жогорку билим

берүүнүн мазмунун жана сапаттын кепилдик тутумун модернизациялоо” долбоорунун негизинде ЖОЖдун билим сапатына оң таасир берүүчү факторлорду система катары карап, анын элементтерин 1-сүрөттөгүдөй көрсөтсө болот.

Жогорку окуу жайларда билим берүүнүн сапатына таасир этүүчү факторлор	
Студенттердин интеллектуалдык мүмкүнчүлүктөрү	Орто мектептеги билимдин сапаты; абитуриенттерге коюлган талаптардын деңгээли; акы төлөп окутуунун болуусу; билим алууга болгон кызыгуусу; окуу иштерин өздөштүрүүсү; билимдерди объективдүү текшерүү жана баалоо; окутуу маалыматтарынын заманбаптуулугу; илим изилдөө иштери.
Окуу процесси	Билим берүүнүн нормативдик документтеринин сапаттуу даярдалышы; окутуу процессин уюштуруу; окутуунун жаңы ыкмалары жана түрлөрү; окуу усулдук адабияттар; окутуучулардын жүктөмү; уюштуруу процессин текшерүү.
Окуу чөйрөсү	Материалдык-техникалык база; окутуунун техникалык каражаттары; китепканалык фонд; окуу лабораториялык база; маалыматтык-программалык камсыздоо; турмуш тиричилик шарттар; каржылык камсыздоо.
Окутуучулардын интеллектуалдык мүмкүнчүлүктөрү	Окутуучунун окуу-көрсөтмө иштери; окулуучу сабактардын ар түрдүүлүктөрү; илимий иштерге катышуусу; материалдык жана моралдык жактан дем берүү.

Билимдин сапаты

Сапатты камсыз кылууда эки негизги түшүнүккө өзгөчө маани берүү зарыл.

- Биринчиси – сапаттын стандарттарга жана спецификага дал келүүсү;
- Экинчиси – иш берүүчүлөрдүн талаптарына жооп берүүсү.

Жогорку билим берүүдө сапатты камсыз кылуу окуу жайдын миссиясы, максаттары, стратегиясы, аткарылып жаткан билим берүү программалары жана окуу жайдын алдыга койгон максаттары менен анын жыйынтыктарынын дал келүүсү аркылуу ишке ашырылат.

Сапатты камсыз кылуунун тутумун түзүүдө иш берүүчүлөрдүн кызыкчылыктарын эске алган, тактап айтканда алардын муктаждыктарын канаттандырган адистерди даярдоону максат кылуу ар тараптуу жана объективдүү изилдөөлөрдү жүргүзүүнү талап кылат. Андан кийин гана окуу жайдын билим берүү программаларынын жыйынтыктары канчалык деңгээлде стейкхолдерлердин талаптарына жооп бере тургандыгын жана билим берүүнүн сапаты кандай экендигин баалоо керек. Демек, ЖОЖдун максаттары, стратегиясы жана окуунун пландаштырылган жыйынтыктары стейкхолдерлердин талаптарынын талдоосунун негизинде аныкталып кабыл алынышы эң маанилүү. Алдыга коюлган максаттар, стратегиялык өнүгүү планы так аныкталып жазылгандан кийин

гана аны ишке ашыруу, билим берүү кызматынын жыйынтыктары жакшы натыйжаларды бере баштагандыгын стейкхолдерлерге маалымдап туруу зарыл.

Жогорку окуу жайда эмгектенип жаткан профессордук окутуучулук курамдын сапат маданиятына өзгөчө көңүл буру да зарыл. Сапат маданияты төмөндөгү маселелерге негизделген:

- Сапатты жогорулатуу үчүн биз эмнени жасаганга аракеттенип жатабыз?
- Сапатты кантип көтөрүп жатабыз?
- Сапаттын жогорулап жатканын кантип билебиз?
- Сапатты жакшыртуу үчүн кандай өзгөртүүлөрдү киргизишибиз керек?

Бул маселелерди чечүүдө окуу жайдын окуу-тарбия жана илимий иштерин жакшыртууга багытталган жана анын борборунда студенттин ар тараптуу өнүгүүсүн камсыз кылган уюштуруу маданияты турат. Сапат маданияты бул өнөктөштүк жана өз ара аракеттешүү, тажрыйба алмашуу жана тайпада иштөө тууралуу маселе. Ал билим берүүнүн маданияты, окутуунун маданияты сыяктуу түрлүү компоненттерден турат.

Сапатты жогорулатуу стратегиясын түзүүдө төмөндөгүлөргө көңүл бурулууга тийиш:

1. ЖОЖдун өнүгүүсүн аныктаган факторлор зарыл.

2.Сапатты жакшыртуу жана өркүндөтүү боюнча түзүлгөн стратегия.

3.Сапатты жогорулатуунун стратегиясы биринчи кезекте сапатка терс таасирин тийгизип жаткан факторлордон арылууга тийиш жана сапатты көтөрүүнүн күчтүү жактарын жана мүмкүнчүлүктөрүн табууга тийиш.

4.Стратегияны иштеп чыгууда да, аны жүзөгө ашырууда да ички стейкхолдерлерди активдүү тартуу жана катыштыруу.

5. Стратегиялык планды аткарууда кыйынчылыктарды болтурбоо үчүн, жетишкен натыйжаларды баалоо процедураларын жүргүзүп туруу зарыл.

Жыйынтыктап айтканда жогорку окуу жайдын билим сапатын жогорулатуу маселесиде азыркы учурдун талабына ылайык билимдин сапатына таа-

сир берген факторлордун алкагында стратегиялык план иштелип чыгуусу зарыл.

Адабияттар:

1. Кузьминская Т.П., Бузова Н.Н. Проблемы повышения качества образования в Вузах России М., 2017. - С. 123.
2. Мирошниченко Л.П. Проблемы гарантии качество образования и мировой опыт их решения [Текст] /Л.П. Мирошниченко. - Б., 2005. - С. 14-15.
3. Мамбетакунов Э. Билим берүүнүн өнүктүрүүгө комплекстүү мамиле керек [Текст] / Э.Мамбетакунов // Кутбилим. - 2008. - №11, январь. - 6-б.
4. Уманкулова О.А., Дуйшебаева Г.Р., Омуров Н.К., Третьяков А.В. Кыргыз Республикасында сапатты камсыздоонун ички тутумун киргизүү жана аны сырткы баалоо механизмдери боюнча практикалык жетектеме. -- Б., 2014.